

ТРАНСФЕРЕНЦІЯ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглянуто основні механізми позитивного інтерферування у перекладі нехудожніх текстів, визначано його причини та наслідки. Явище трансференції протиставлено явищу інтерференції, яке увійшло в терміносистему як негативне трансфер структурних елементів тексту оригіналу у текст перекладу.

Ключові слова: інтерференція, трансференція, інтерферентність, мовленнєвий контакт, мовний трансфер.

Скрыльник С.В. Трансференция в переводе. В статье рассматриваются основные механизмы позитивного интерферирования в переводе нехудожественных текстов, определены его причины и результаты. Понятие трансференция рассматривается в оппозиции к понятию интерференции, которое функционирует в терминсистеме как негативный трансфер структурных элементов текста оригинала в текст перевода.

Ключевые слова: интерференция, трансференция, интерферентность, речевой контакт, языковой трансфер.

Skrylnyk S.V. Transference in translation. The essay analyzes the main mechanisms of positive interference in non-literary translation as well as its reasons and implications. Transference is opposed to negative interference that is defined as a negative influence of a source text onto a target one.

Key words: transference, interferency, negative interference, language contacts, speech contacts.

Теорія мовних та мовленнєвих контактів є однією з найскладніших проблем сучасного перекладознавства та лінгвістики. Міжмовний контакт як один з важливих стадій інтерферентного процесу займає центральне місце у дослідженнях різних філологічних наук, зокрема контрастивної лінгвістики, літературознавства, стилістики, лексикології, когнітивної семантики та психолінгвістики.

Перекладознавство як інтердисциплінарна наука інкорпорує напрацювання цих дисциплін для переосмислення та розширення розуміння міжмовного та міжтекстового контакту у процесі та результаті перекладу. Однак, процес міжмовного контакту у перекладі розуміється по-різному, зокрема якісна оцінка характеру такого контакту фігурує у відмінних інтерпретаціях як у лінгвістиці, так і у перекладознавстві.

Основні механізми міжмовного контакту – інтерференція, трансференція та конвергенція – набули множинності інтерпретацій, які часто є антагоністичними у наукових розвідках. Інтерференцію у перекладі та лінгвістиці розглядають як: 1. Негативне явище 2. Позитивне явище 3. Мовне явище 4. Мовленнєве явище. Трансференцію розуміють як процес, який безпосередньо пов'язаний з інтерференцією, що часто призводить до наукового термінонакладання та ототожнення цих явищ. Конвергенцію у лінгвістиці розуміють як: 1. Змішування мов 2. Мовленнєве уподібнення 3. Стилiстичне уподібнення 4. Мовне витіснення. Отже, єдиного розуміння даних механізмів мовного контакту не існує.

Тим не менше, основну увагу науковці-перекладознавці приділяють явищу інтерференції як основному механізму мовних контактів у перекладі. У вітчизняному перекладознавстві утвердилась загальна тенденція до розгляду інтерференції як негативного явища, що перешкоджає налагодженню комунікації між контактуючими аудиторіями, разом з тим, зарубіжні вчені-перекладознавці оперують терміном «interference» для окреслення всіх можливих інтерферентних процесів у перекладі.

Актуальність теми дослідження полягає у необхідності теоретичної систематизації інтерферентних процесів у перекладі нехудожніх текстів та напрацюванні єдиного підходу до процесу трансференції у сфері перекладознавства.

З метою охопити якомога ширший простір інтерферентних процесів ми пропонуємо розмежовувати явища «інтерференції» та «інтерферентності» у перекладі. Інтерферентні явища у процесі перекладу не завжди вичерпуються власне інтерференцією, адже присутність іншомовних форм на всіх рівнях мови не завжди вичерпується інтерферентними процесами у перекладі, а скоріше вказує на один із його ступенів. Ми вважаємо, що «інтерференція» -- це лінгвістичне поняття, яке вказує на вплив структур однієї мови на іншу у процесі мовного контакту, зокрема у перекладі, і завжди передбачає порушення ЦМ в ЦТ.

Інтерференція може відбуватися не тільки у процесі перекладу, а також і у процесі будь-якого мовного контакту. Інтерферентність – ширше явище, що характеризує ознаку тексту перекладу чи його елемента, яка визначає ступінь впливу на нього оригінального тексту. Інтерферентність актуалізується виключно у рамках певної пари текстів та передбачає okazionale залучення не тільки іншомовних елементів (транслітерація, транскрипція, калька, напівкалька, порушення порядку слів, граматичне копіювання, буквальний переклад та ін.), а також і okazionale уподібнення / наслідування внутрішньомовних елементів до структури вихідного тексту в їх незвичному поєднанні, дистрибуції, використанні, очудненні та очужиненні. Інтерференція як вплив мови у її проникненні в іншу мову під час мовного контакту, зокрема і перекладу, – один із ступенів актуалізації інтерферентності.

Предметом дослідження є фрагменти цільового тексту, в яких прослідковується позитивний інтерферентний вплив вихідного тексту.

Нашим **завданням** є проаналізувати такі відхилення від мовного узусу в перекладі, які призводять до експлікації вихідного повідомлення.

Ми виходимо із **гіпотези** про те, що певні елементи у тексті перекладу наділені інтерферентним потенціалом, тобто є такими, які потенційно можуть бути інтерферовані у текст перекладу під впливом тексту оригіналу. Дані елементи складають великий корпус одиниць мовлення: метафори, епітети, реалії, неологізми, okazionalізми, художні образи, синтаксичні конструкції, семантичні будови лексем, дистрибуції, кліше, асоціативи, інтертекстуальні одиниці, ремінісценції, алюзії та ін.

Явище трансференції набуло різнопланових інтерпретацій у контрастивній лінгвістиці та теорії мовних контактів у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених-лінгвістів: Е. Ахунзянова, Х. Агішева, В. Акуленка, Л. Бараннікова, І. Бодуена де Куртене, У. Вайнрайха, Е. Верещагіна, Ю. Дешерієва, Ю. Жлуктенка, К. Закир'янова, В. Звєгінцева, В. Розенцвейга, Дж. Девіса, А. Раса, Н. Баграмової, В. Єлисеєвої та ін.

Існує декілька інтерпретацій явища трансференції у лінгвістичній науці, зокрема у теорії мовних контактів. Так, Е. Ахунзянов, аналізуючи мовні контакти у широкому плані, зокрема у процесі контакту білінгвальних груп, зазначає, що трансференція – це процес перенесення лексико-семантичних та морфологічних ознак лексеми однієї мови в іншу у процесі мовного контакту білінгвальних груп [Ахунзянов 1978, с. 148] (*переклад та підкреслення наше.* – С.С.). Науковець насамперед розглядає когнітивні аспекти двомовності, які породжують єдність мови та мислення, та виділяє серед причин трансференції наступні дві:

1. Відірваність мови від мислення у двомовного індивіда, який володіє однією мовою на рівні мислення, а іншу порівнює із головною мовою, таким чином виникає момент перенесення когнітивного досвіду, що вербалізується у певній лексемі рідною мовою, на лексему другої мови [Ахунзянов 1978, с. 150].

2. Національна своєрідність лексичних значень, що також будується на когнітивній концептосфері та когнітивному досвіді індивіда та співвіднесеність мовного значення й означуваного у певній дійсності: у випадку, коли двомовний індивід вербалізує певне означуване другої мови лексичним значенням рідної мови, відбувається накладення когнітивних ознак однієї лексеми на іншу (*переклад наш.* – С.С.) [Ахунзянов 1978, с. 153].

Трансференція науковцем розуміється як порушення встановлених ідіоматичних та структурних лексико-семантичних та морфологічних норм мови, що реалізується у мовленні білінгва. Важливим є те, що Е. Ахунзянов, на відміну від інших науковців, розглядає прояв трансференції на всіх рівнях мови, у той час як загальним розумінням трансференції є «незначна для комунікативного акту, нерегулярна інтерференція тільки на лексико-семантичному рівні. Такий широкий підхід дозволяє переосмислити інтерферентний процес у перекладі як незначне порушення будови мови перекладу під структурним впливом мови оригіналу на всіх рівнях мови, що не призводить до викривлення комунікативної інформації, закладеної в оригіналі. З іншого боку, перекладач як координативний білінгв [Розенцвейг, 1972, с. 54] співвідносить когнітивну дійсність рідної мови із лексичними значеннями мови

перекладу, у результаті чого відбувається порушення мовлення перекладу (через мовлення білінгва), але комунікативна інформація при цьому не викривляється.

Можна виділити ще один підхід до явища трансференції, який передбачає його протиставлення іншому виду мовного контакту – інтерференції. Вважається, що інтерференція – це перенесення структурних елементів однієї мови в іншу «під знаком +», у той час як трансференція – перенесення структурних елементів однієї мови в іншу «під знаком – » [Even-Zohar 2000, с. 101]. Так, під трансференцією розуміють співвіднесення загальних або близьких для обох контактуючих мов структурних елементів, які у процесі контакту накладаються, причому таке накладення полегшує експлікацію певних національно-маркованих та/або лакунарних елементів для контактуючої сторони. Ми залучаємо і цей підхід для переосмислення трансференції у перекладі як одного із рівнів інтерферентного процесу. Трансференція у перекладі є позитивним трансфером мовних та мовленнєвих елементів ВТ в ЦТ для делакунізації, експлікації чи досягнення точності повідомлення оригіналу цільовою мовою.

Явище трансференції також набуло тлумачення як позитивне перенесення іншомовних структурних елементів однієї мови в іншу в дослідженні методології вивчення та викладання іноземних мов. У цій площині явище трансференція має неоднозначну інтерпретацію. У вітчизняній науці «трансференцію» та «інтерференцію» прийнято вважати близькими за проявом, але нетотожними за функціональністю явищами одного процесу – мовного проникнення. Тоді як процес інтерференції передбачає «результативність» мовного контакту, а отже і подальші зміни у контактуючих мовах, трансференція діє виключно у площині «оказіональних» помилок у мовленні білінгва, або людини, яка вивчає іноземну мову [Ахунзянов, с. 149]. Так, Е. Ахунзянов вважає «інтерференцію» позитивним явищем, яке у перспективі сприяє конвергентному уподібненню та збагаченню мов, у той час як «трансференція» -- негативне явище, що діє у мовленні та не може мати суттєвий вплив у діяхронічному розрізі, оскільки відбувається у процесі вивчення мови. Тобто, інтерференція може стати мовною нормою, у той час як трансференція ніколи не увійде у лексичний тезаурус. На противагу такому підходу, трансференцію вважають засобом полегшення вивчення мови, оскільки «перенесення мовних елементів відбувається з педагогічною метою, щоб на прикладі подібності пояснити відмінність» [Ruth 2001, с. 39] отже, трансференція є позитивним явищем. Незважаючи на протилежність у підходах до явища трансференції, спільним визначенням у них є те, що цей процес є явищем мовленнєвого характеру. Вищенаведене твердження доповнило наш підхід до явища трансференції у процесі перекладу як мовленнєвого okazіонального утворення.

Отже, спираючись на вищевикладені підходи до явища трансференції, можна підсумувати, що не існує єдиного підходу до даного явища, натомість наявні антагоністичні протиріччя, які полягають у площині прояву трансференції: у контакті білінгвів, у вивченні мови, у діяхронічному розвитку мови та у порівнянні з інтерференцією трансференція набуває протилежних інтерпретацій.

Тож, у нашому дослідженні ми формулюємо наступне розуміння трансференції у перекладі: позитивний трансфер мовних та мовленнєвих елементів ВТ у мовлення ЦТ на всіх рівнях, що має okazіональний характер та визначену функціональність у тексті перекладу.

На рівні трансференції відбувається свідоме та вмотивоване залучення елементів вихідного тексту у цільовий текст, у результаті якого не стається викривлення змісту повідомлення, натомість даний трансфер є завжди функціонально-вмотивованим.

Встановлюючи розрізнення між інтерференцією та трансференцією, необхідно підкреслити, що інтерферентний процес у перекладі ми вважаємо трансференцією, якщо:

1. Семантика інтерферованої лексики є прозорою для цільової аудиторії.
2. Інтерферована лексема експлікується контекстуально та/або морфологічно чи стилістично.
3. Інтерферований елемент ВТ не призводить до стилістичного зсуву ЦТ.

4. Інтерферентний процес у перекладі не призводить до втрати комунікативної функціональності ЦТ.
5. Інтерферована лексема не переобтяжує мовлення перекладу.
6. Не порушуються вимоги замовника перекладу.
7. Інтерферований елемент не викривляє повідомлення ВТ у ЦТ.

Здебільшого трансференція має okazіональний характер у тексті перекладу, тобто залучає лексичні, синтаксичні моделі ВТ у ЦТ. Так, трансференція діє у межах мовлення перекладу та не виходить у цільовий мовний простір.

Наприклад:

What is more important, contemporary science has been enveloped in pure foolosophy [Philosophy Today, 2008].

Не менш важливим є те, що сучасна наука з головою потонула у суцільне философі [Філософія сьогодні, 2008].

Лексема-бленд / слово-гібрид «foolosophy» - широко використовується в англійській мові для позначення псевдонаукових течій у філософії. Вона утворена за допомогою злиття кореня «fool» та лексеми «philosophy» за принципом звукового та семантичного об'єднання коренів двох слів. Семантично інтерферована лексема є зрозумілою за аналогією до співзвучної лексеми «філософія», з іншого боку, вищенаведене речення – уривок із статті з філософії, цільовою аудиторією якої є науковці-філософи, тому комунікативна функціональність тексту не втрачена, тому здійснюється транскрипція даної лексеми-лакуни в ЦТ. Необхідно зазначити, що для реципієнта-нефахівця такий переклад є некогерентним. З метою експлікації контекстуального та когнітивного значення лексеми «foolosophy» для такої аудиторії перекладачеві необхідно відтворити корінь «fool» у складі слова-бленда за допомогою описового перекладу чи афіксації, наприклад: «псевдо-філософія, дурно-філософія, недофілософія, фуфлософія, або псевдонаукова філософія».

What if we try to reveal showroom gossips: no car will be sold! [Car Sales Agent, 2009]

А що, якби нам викрити всі шоурумівські чутки: жодну машину не продамо! [Car Sales Agent укр, 2009]

Необхідно сказати, що це речення є уривком із листування двох робітників закордонних філій одного підприємства з продажу автомобілів. Для них внутрішня термінологія є зрозумілою, зокрема лексема «шоурум» є зрозумілою реципієнту. Отже, транскрипція цієї лексеми та експлікація її функції означення у реченні за допомогою присвійного суфікса «ів» та прикметникового суфікса «ськ» є функціонально вмотивованими та зрозумілими реципієнтам інформації. Перекладач свідомо залучив іншомовну лексему у текст перекладу.

Obamazation has led to more green cars running along green roads lined with green trees.

Завдяки зеленій політиці обамазації з'явилося більше зелених автомобілів на зелених дорогах з зеленими деревами.

У цьому випадку лакунарна лексема «obamazation» транскрибується із залученням контекстуальної експлікації її семантики. Інтерферування є вмотивованим, оскільки не порушує стилістики повідомлення (уривок із телепередачі), натомість експлікація семантики лакуни є обов'язковою, оскільки цільовій аудиторії незрозуміла суть політики Обама. Перекладач пояснює через контекст те, що політика президента Обама спрямована на популяризацію у населення «зеленої свідомості», тобто захисту екології та навколишнього середовища.

I say, I know not what Englishman with my BMW has gemade [Top Gear BBC, 2009].

Я кажу, я знаю ні, що англієць з моєю БМВ мав наробиє [Top Gear 1 Авто, 2010].

У даному випадку перекладач відтворив помилковість мовлення німця англійською мовою. Ведучий побудував синтаксичну конструкцію за моделлю німецької мови, іронізуючи щодо помилок в англійській мові, що їх роблять німці: *I know not - Ich weiss nicht, with my car has gemade – mit dem Auto hat gemacht*. У перекладі важливо передати іронію ведучого: із цією метою синтаксична конструкція української мови була також порушена.

Отже часто інтерферентний вплив має позитивний результат, який дозволяє експлікувати оригінальну лексему, образ та зміст у перекладі.

Перспективи дослідження. Існує ще багато недосліджених теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із інтерферентними процесами у перекладі, зокрема: визначення корпусного підходу до інтерферентності у перекладі, напрацювання універсальних закономірностей інтерферування у перекладі, визначення інтерферентного потенціалу мов у перекладі, вплив глобалізаційних процесів на інтерферентність у перекладі, дослідження інтерферентності в інших жанрах перекладу, розробка прикладної програми для визначення частотності інтерферентності у різних типах текстів і між різними мовами та розробка методології й меж інтерферентності у процесі перекладу.

Література

Агишев Х.Г. Лексико-семантическая интерференция в условиях двуязычия / Х.Г. Агишев // Русский язык в национальной школе. – М.:Наука, 1975. – С. 11 – 16. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. / В.В. Акуленко. – Харьков: ХГУ, 1972. – 204 с. Баранникова Л.И. Сущность интерференции и специфика ее проявления / Л.И. Баранникова // Проблемы двуязычия и многоязычия. – М.: Высшая школа, 1972. – С. 88-91. Ахунзянов Э.М. Двуязычие и лексико-семантическая интерференция / Э.М. Ахунзянов. – Казань: Издательство Казанского университета, 1978. – 188 с. Елисеева В.В. Лексикология английского языка / В. Елисеева. – СПб.: СПбГУ, 2003. – 80 с. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю.А. Жлуктенко. – К.: Вища школа, 1974. – 176 с. Розенцвейг В.Ю. Языковые контакты / В.Ю. Розенцвейг. – Л.: Наука, 1972. – 77 с. Скрильчик С. Интерферентність як перекладознавча категорія / Сергій Вікторович Скрильчик // Наукові записки «Studia in honorem» Кіровоградського державного університету. Серія: філологічні науки (мовознавство). В. 116. – Кіровоград, 2013. – с. 346-349. Clarkson J. TOP GEAR. Season 15. Subtitles. BBC 1 / Jeremy Clarkson. – [електронний ресурс]. – 22.04.2012. – режим доступу: <http://www.subtitlesource.org/title/tt1248967>. Even-Zohar I. Interference in Dependent Literary Polysystems / Itamar Even-Zohar // Actes du VIIIe Congrès de l'AILC. – Budapest and Stuttgart: Hungarian Academy of Sciences & Biebr, 1981. – P. 617 – 622. Ruth A. From one culture to another: some reflections on the transference of clichés and stereotypes / Amossy Ruth // BITRA. – Alicante: Palimpsestes, 2001. – P. 34 – 48. Winner Car Sales Process / Winner Automotive (En. and Ukr. tr). – [електронний ресурс]. – 04.04.2012. – режим доступу: adp.com/winner/128643doc.docx/downl.htm. Z-Sciences electronic database. - [електронний ресурс]. – 09.03.2012. – режим доступу: <http://www.sciences-z.com/877403658/phil/databarchive/downl.html>. <http://www.sciences-z.com/886645403658/philukr/databarchiveua/downl.html>

УДК: 811.111:81'36

ШЕВЧУК О.В.

(Запорізький національний університет)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядається проблема функціонування генітивних конструкцій в англійській, українській та російській мовах, спільні риси та відмінності, які існують у відмінкових системах поданих мов, різні підходи до вивчення особливостей граматичної категорії відмінка взагалі та родового відмінка зокрема. У статті аналізуються фактори, що впливають на вибір вживання поданих конструкцій.

Ключові слова: генітивні конструкції, відмінкова система, категорія відмінка, родовий відмінок, присвійний відмінок.

Шевчук О.В. Функционирование генитивных конструкций в английском, украинском и русском языках. В статье рассматривается проблема функционирования генитивных конструкций в английском, украинском и русском языках, общие черты и отличия, которые существуют в падежных системах данных языков, различные подходы к изучению особенностей грамматической категории падежа вообще и особенности родительного падежа в частности. В статье анализируются факторы, которые влияют на выбор употребления конструкций.

Ключевые слова: генитивные конструкции, падежная система, категория падежа, родительный падеж, притяжательный падеж.

Shevchuk O.V. The problem of the Genitive Case constructions functioning in English, Ukrainian and Russian is regarded in the article. Common and different features in the given languages, various approaches to the peculiarities of the Case grammar category in general and the Genitive Case in particular are researched as well. The factors that influence the preference of the Genitive Case Constructions usage are analyzed.

Key words: the genitive constructions, the Case system, the Case category, the Genitive Case, the Possessive Case.

Питання про функціонування генітивних конструкцій є дуже актуальним для будь-якої сучасної мови, оскільки вони є одним з найпоширеніших засобів вираження